

Poezja Norwida jest niezwykle trudna. Kłopoty sprawia już sam zapis, oryginalna interpunkcja, zaskakujące zestawienia znaczeń. Ten wiersz jest analizowany pod kątem wydobycia zawartej w nim myśli historiozoficznej. Joanna J. Gawlikowska uczy wnikliwego czytania poezji intelektualnej, szukania zależności znaczeniowych, konfrontowania treści z szerszym kontekstem historycznym.

Temat:

Na podstawie analizy i interpretacji wiersza Cypriana Norwida *[Coś ty Atenom zrobił, Sokratesie...] zaprezentuj Norwidowską koncepcję losu wybitnych jednostek.**

Cyprian Norwid ***

I

Coś ty Atenom zrobił, Sokratesie,
Że ci ze złota statuę^{*1} lud niesie,
Otruwszy pierwej?...

Coś ty Italii zrobił, Alighieri,
Że ci dwa groby^{*2} stawi lud nieszczerzy,
Wygnawszy pierwej?...

Coś ty, Kolumbie, zrobił Europie,
Że ci trzy groby we trzech miejscach^{* kopie}²,
Okuwszy pierwej?...

Coś ty uczynił swoim, Camoensie,
Że po raz drugi^{*} grób twój grabarz trzęsie⁴,
Zgłodziwszy pierwej?...

Coś ty, Kościuszko, zawinił na świecie,
Że dwa cię głązy we dwu stronach gniecie^{*5},
Bez miejsca pierwej?...

■ Coś ty Atenom zrobić, Sokratesie...

Coś ty uczynił światu, Napolionie,
Że cię w dwa groby* zamknięto⁶ po zgonie,
Zamknawszy pierwej?...

Coś ty uczynił ludziom, Mickiewicz?⁷

.....
.....

II

Więc mniejsza o to, w jakiej spocznieś urnie,
Gdzie? kiedy? w jakim sensie i obliczu?
Bo grób Twój jeszcze odemkną powtórnie,
Inaczej będą głosić Twe zasługi
I też wylanych dziś będą się wstydzić,
A lać ci będą tzy potęgi drugiej
Ci, co człowiekiem nie mogli Cię widzieć...

III

Każdego z takich jak Ty świata nie może
Od razu przyjąć na spokojne łożo,
I nie przyjmował nigdy, jak wiek wiekiem,
Bo glina w glinę wtapia się bez przerwy,
Gdy sprzeczne ciała zbija się aż świekiem
Później... lub pierwej...

Pisałem w Paryżu 1856 r., w styczniu

Przypisy autora:

* Sokratesowi w kilka czasów po śmierci Ateńczycy statuetkę ze złota postawili.

* Dante grzebany w Rawennie i we Florencji.

* Krzysztof Kolumb jest grzebany w Hiszpanii, w St. Domingo i w Hawanie.

* Cztery lata temu szukano na cmentarzu komunalnym, gdzie był pochowany jednooki, beznogi żebrak, żeby Camoensa pochować.

* Kościuszko leży w Solurze i w Krakowie.

* Napoleona drugi pogrzeb niedawny.

¹ Był to spiszowy posąg dłuta Lizypa ustawiony na dziedzińcu więzienia, w którym Sokrates (469–399 p.n.e.) zakończył życie.

² Dante Alighieri wygnany z rodzinnej Florencji zmarł w 1321 r. w Rawennie i tam został pochowany. We Florencji wzniesiono mu symboliczny nagrobek w kościele Santa Croce.

³ Kolumb zmarł w 1506 r. w Valladolid, skąd jego prochy przeniesiono do Sewilli, a następnie wywieziono je z Hiszpanii na Haiti, skąd w 1795 r. przewieziono je na Kubę i pochowano w Hawanie.

⁴ Ostatnie lata autor Luzjad, Luiz Vaz de Camões (1525–1580) przeżył w nędzy, ale nie był „żebrakiem”. W 1755 r. grób jego uległ zniszczeniu w czasie trzęsienia ziemi. Kiedy w połowie XIX w. chciano uczcić poetę, nie udało się zidentyfikować jego grobu i prochów.

⁵ Wkrótce po śmierci (1817) zwłoki Kościuszki przewieziono na Wawel. W Solurze znajduje się do dziś grób symboliczny.

⁶ Zwłoki zmarłego w 1821 r. na wyspie św. Heleny Napoleona przewieziono w 1841 r. do kościoła Inwalidów w Paryżu.

⁷ Po śmierci Mickiewicza rozgorzał spór pomiędzy tymi, którzy chcieli pochować go w Stambule a tymi, którzy opowiadali się za pochówkiem w Paryżu. Wiersz Norwida powstał, gdy ciało poety przewieziono do Paryża.

Konstruowanie pracy

Analiza tematu

Czytam dokładnie temat i dowiaduję się, że mam wykonać następujące polecenia:

- zanalizować i zinterpretować utwór Norwida;
- opisać, w jaki sposób przedstawił losy wielkich ludzi;
- stwierdzić, jaka jest Norwidowska koncepcja dotycząca losu wybitnych jednostek.

Wstęp

We wstępie mogę napisać, że wiersz Cypriana Norwida można uznać za swoiste prorocstwo autobiograficzne. Wiem, że Norwid zmarł w przytułku dla biedaków, za życia poety jego twórczość nie zyskała aprobaty współczesnych. Poeta zdawał sobie sprawę z wartości swoich utworów i mógł liczyć, że sławę zyska po śmierci.

Utwór powstał po głośnym powtórnym pogrzebie Mickiewicza, którego szczątki przewieziono z Konstantynopola (w Turcji, gdzie zmarł) do Paryża.

Rozwinięcie

Krok 1

Omawiam konstrukcję wiersza.

Utwór zbudowany jest z trzech ponumerowanych przez autora części. Na pierwszą składa się siedem strof o identycznej budowie, w tym jedna niedokończona. Każdą zwrotkę rozpoczyna pytanie retoryczne skierowane do wielkiego człowieka, potem następuje wyjaśnienie jego pośmiertnych losów.

Części druga i trzecia składają się z pojedynczych strof.

Autor opatrzył utwór własnymi przypisami, w których wyjaśnia, do jakich faktów nawiązuje, wspominając wybitne postaci.

Krok 2

Analizuję pierwszą część wiersza.

A. Określam adresatów wiersza.

Zauważam, że słowa każdej strofy mają swojego adresata. Poeta zwraca się kolejno do Sokratesa, Dantego, Kolumba, Camõesa, Kościuszki, Napoleona i Mickiewicza. Zestawia postaci wielkich ludzi znanych z historii: filozofa, poetów, odkrywcę, wodzów.

Mogę powiedzieć, że ta część utworu ma formę liryki apostroficznej – jest zwrotem do adresata.

B. Badam, w jakim porządku poeta zaprezentował bohaterów historycznych wiersza.

Zauważam, że postaci te zostały przedstawione w porządku chronologicznym – począwszy od osób żyjących w starożytności po współczesnych Norwidowi.

C. Ustalam podobieństwo między postaciami wymienionymi w utworze.

Wszystkich bohaterów wiersza łączy to, że zostali odrzuceni przez siebie współczesnych, skrzywdzeni za życia, a dopiero po śmierci uznano ich zasługi. Wszyscy wielcy ludzie, o których pisze Norwid, albo byli niedocenieni i niezrozumiani przez społeczność, w której żyli, albo stali się jej ofiarami – umierali w więzieniach, na wygnaniu, w zapomnieniu i nędzy. Informację o smutnym końcu największych postaci kolejnych epok przynosi trzeci wers każdej strofy.

Dostrzegam, że bohaterów łączy również podobieństwo pośmiertnych losów – każdemu z nich po latach postawiono pomnik, urządzono powtórny pogrzeb z wielkimi honorami, zbudowano grobowce w różnych częściach państwa, czy nawet świata. O tej prawidłowości informuje drugi wers każdej strofy.

Ponadto podobieństwo losów wielkich ludzi różnych epok sugeruje konstrukcja pierwszego wersu każdej strofy, która rozpoczyna się ironiczno-gorzkim pytaniem retorycznym, za co społeczność odpłaca tak swoim bohaterom: [Coś ty Atenom zrobić, Sokratesie \[...\]?](#), [Coś ty Italii zrobić, Alighieri \[...\]?](#)

D. Omawiam strofę siódmą pierwszej części.

Strofa ta składa się tylko z jednego wersu – pytania skierowanego do Mickiewicza. Pozostałe dwa wersy zostały wykropkowane. Przypominam, że jest to zabieg stylistyczny charakterystyczny dla twórczości Norwida, zwany przemilczeniem. Czytelnik powinien to miejsce sam uzupełnić.

Wiem, że wiersz powstał w czasie, gdy zwłoki Mickiewicza sprowadzono z Konstantynopola do Paryża i urządzono wieszczowi powtórny pogrzeb. Norwid zauważył w tym zbieżność z losami znanych z historii wielkich ludzi. Można stąd wnioskować, że powtórny pochówek Mickiewicza był, według Norwida, dowodem prawdziwego uznania dla twórczości i talentu poety. Może autor przewidywał, że drugi pogrzeb Mickiewicza nie będzie ostatnim – wiem przecież, że w 1890 r. zwłoki wieszczki przewieziono do kraju i pochowano na Wawelu.

Krok 3**Analizuję drugą część utworu.****A. Charakteryzuję adresata wypowiedzi.**

Adresat tej części wiersza nie został dokładnie określony. Poeta zwraca się do „ty” lirycznego. Adresatem może być każdy z wielkich ludzi, przywołanych w części pierwszej. Można te słowa interpretować także jako kierowane przez poetę do siebie samego. W każdym razie adresatem jest ktoś wyjątkowy, kto może się postawić w szeregu wymienionych wcześniej bohaterów.

B. Omawiam drugą część wiersza.

Poeta mówi, że nie jest istotne, w jakich okolicznościach, w jakim miejscu i czasie pochowany zostanie wielki człowiek, w jaki sposób oddadzą mu cześć i pożegnają go, gdyż niechybnie spotka go taki sam los, jak jego słynnych poprzedników. Ci, którzy nie umieli przyjąć i uszanować go jako człowieka, po latach wyprawią mu drugi pogrzeb, tym razem z pompą i honorami. Zostanie okrzyknięty bohaterem, geniuszem. Ludzie, którzy nie docenili wielkości człowieka za jego życia, skazali na nędzę i poniżenie, będą go czcić, gdy stanie się symbolem. Tak jakby nie mieli świadomości, że wielki twórca i człowiek, który żyje wśród nich, to ta sama osoba i że swe dzieło tworzy za życia i już wtedy zasługuje na hołdy i zaszczyty.

I łez wylanych dziś będą się wstydzić,
A lać ci będą łzy potęgi drugiej
Ci, co człowiekiem nie mogli Cię widzieć...

C. Zastanawiam się, na jakiej podstawie poeta dokonał powyższego uogólnienia.

Stwierdzam, że wnioski dotyczące analogii między losami wielkich ludzi wysnuwa poeta z zestawienia i analizy pewnych faktów z ich życiorysów. Zbieżne informacje dają możliwość stworzenia prawdy o wymiarze ponadczasowym (skoro tak było przez wieki, będzie i teraz).

Krok 4.**Analizuję trzecią część utworu.****A. Określam adresata.**

Również adresat tej części nie został precyzyjnie określony. Pojawia się ponownie zwrot do „ty” lirycznego.

B. Omawiam treść trzeciej części.

Zauważam, iż występujące tu określenia **nigdy** czy **bez przerwy** sugerują, że

sformułowana w drugiej części prawda dotyczy każdego wybitnego człowieka. Jego wielkość, niezależnie od czasów, w jakich będzie żył, nie zostanie uznana przez współczesnych.

Poeta buduje metaforyczne uzasadnienie dla swojej tezy. Człowiek zwykły jest taki sam jak inni – przecież na tym polega właśnie zwykłość, normalność – i jak **glina w glinę** wtapia się w swoje otoczenie, bezkonfliktowo. Natomiast wybitność jest czymś wyróżniającym, stanowi **sprzeczne ciało**, co oznacza odmienność, obcość, która nie jest akceptowana. Uczczony zostanie dopiero jej wytwór – dzieło bądź czyny geniusza. Poeta oddaje tę gorzką myśl za pomocą kolejnej metafory, mówi, że **sprzeczne ciała zbijają się aż ówiekiem** – jest to obraz przybijania wieka trumny. Dopiero zamknięcie wielkości w trumnie pozwala się z nią pogodzić i za wielkość uznać.

C. Tworzę wnioski.

Świadomość, że wybitny człowiek zostanie **później lub pierwszej** doceniony przez ludzi i zdobędzie należne mu uznanie, stanowi z jednej strony nadzieję i pocieszenie, z drugiej – gorzką wiedzę, że geniusz nie tylko nie doświadczy uznania i szacunku, ale skazany jest przez swą wybitność na los trudny, często tragiczny.

Norwid wyciąga wnioski na temat teraźniejszości, a nawet przyszłości na podstawie obserwacji historii.

Podsumowanie

W zakończeniu muszę podsumować analizę. Mogę napisać na przykład, że:

■ badając losy wielkich ludzi różnych epok, poeta buduje jednoznaczne wnioski dotyczące ich losów – wybitne jednostki nie zostaną uznane przez współczesnych, należną rangę nadadzą im dopiero potomni;

■ w poezji Norwida pojawia się koncepcja poznawania przyszłości poprzez badanie przeszłości i wyciąganie uogólniających wniosków z zestawionych faktów;

■ Norwid mógł przeczuwać, że podzieli los wybitnych ludzi; sam, świadom własnego talentu, nie był rozumiany przez siebie współczesnych.

Model odpowiedzi i punktowania

1. Omówienie konstrukcji utworu:
 - identyczna budowa strof I części (pytanie retoryczne i wyjaśnienie pośmiertnych losów bohaterów w każdej z nich), / 1 p.
 - dwie kolejne części – przedstawienie poglądów poety i uogólnienie. / 1 p.
2. Charakterystyka adresatów I części wiersza. / 1 p.
3. Rozpoznanie formy liryki (apostroficzna). / 1 p.
4. Ustalenie porządku, w jakim zostali przedstawieni bohaterowie utworu. / 1 p.
5. Określenie podobieństw między postaciami:
 - skrzywdzeni za życia, / 1 p.
 - docenieni po śmierci. / 1 p.
6. Omówienie specyficznej konstrukcji siódmej strofy I części (znaczenie przemilczenia). / 1 p.
7. Charakterystyka adresata II części utworu. / 1 p.
8. Przedstawienie zawartego w II części poglądu poety na losy wielkich ludzi. / 1 p.
9. Stwierdzenie, że poeta zestawia biografie wybitnych osób różnych epok, aby dokonać uogólnienia. / 1 p.
10. Charakterystyka adresata III części utworu. / 1 p.
11. Omówienie treści III części wiersza:
 - prawda, przedstawiona przez poetę, dotyczy każdego wielkiego człowieka, / 1 p.
 - metaforyczna prezentacja życia zwykłego człowieka (głina), / 1 p.
 - metaforyczne określenie kolei losów wybitnego człowieka (zamknięcie go w trumnie pozwoli współczesnym pogodzić się z jego wielkością). / 1 p.
12. Rozpoznanie historiozoficznej myśli poety – każdy geniusz skazany jest na trudny bądź tragiczny los. / 1 p.
13. Stwierdzenie, że w poezji Norwida pojawia się koncepcja poznawania przyszłości przez analizę przeszłości. / 1 p.

Kompozycja, język i styl – jak w *Informatorze maturalnym*.